

- діалектних словників (м. Чернівці, 23–25 січня 1960 р.). Тези доп. – Чернівці, 1960. – С. 44–47.
- Новикова Ю.М. Прізвища Центральної та Східної Донеччини: лексико-семантична та словотвірні-структурна специфіка: [монографія] / Юлія Новикова [За заг. ред. проф. Т.Ю. Ковалевської] – Донецьк: Норд-Прес, 2009. – 210 с.
 - Осташ Р.І. Власні особові імена з однофемними суфіксами в українській антропонімії середини XVII століття / Р.І. Осташ // *Linguistica slavica: Ювілейний збірник на пошану Ірини Михайлівни Желєзняк* / [відп. ред. В.П. Шульгач; НАН України; Ін-т української мови]. – К.: “Кий”, 2002. – С. 104–115.
 - Осташ Р.І. Українські власні особові імена середини XVII століття як об’єкт лексикографії / Роман Осташ // *Діалектологічні студії*. – Вип. 4: Школи, постати, проблеми / [відп. ред. П.Ю. Грищенко, Н.В. Хобзей; НАН України; Ін-т українознавства ім. І.Крип’якевича]. – Львів, 2004. – С. 392–410.
 - Познанська В. Лексика на позначення фізичних і психічних рис людини як основа для творення українських прізвищ / Віра Познанська // *Лінгвістичні студії*. – Вип. 10. – Донецьк: ДонДУ, 2002. – С. 161–168.
 - Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ. У 2-х томах / Юліан Редько; Наукове товариство ім. Шевченка. – Т. I. – Львів, 2007. – 722 с.
 - Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником) / Ірина Фаріон. – Львів: Літопис, 2001. – 371 с.
 - Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття (Вступ та імена): конспект лекцій / П.П. Чучка. – Ужгород: Вид-во Ужгород. ун-ту, 1970. – 103 с.
 - Чучка П. Прізвища закарпатських українців Історико-етимологічний словник / Павло Чучка. – Львів: Вид-во “Світ”, 2005. – 703 с.
 - André de Vincenz. *Traité d’anthroponymie houtzoule* / Andre de Vincenz. – München: Wilhelm Fink Verlag, 1970. (Forum slavicum. – Band 18. – 1970). – 616 s.

Hutsul surnames such as Kutsan and Kutsya are analyzed in the context of historical and modern Ukrainian anthroponomy. Without denying etymology of the previous researchers, who connected surnames with the component Kuts- with some appellatives, the authors also offer their own etymology: the mentioned surnames could also be derived from the people’s variant of proper personal names.

Key words: hutsul dialect, onomastics, etymology, surname, proper personal name.

УДК 81'282.2:81'373
ББК 81.2Ук

Марія Брус

ГУЦУЛЬСЬКІ ФЕМІНІТИВИ: СЕМАНТИКА І СТРУКТУРА

У статті представлено й проаналізовано майже всі відомі на сьогодні фемінітиви гуцульського діалекту української мови. Їх розглянуто на семантичному, фонетичному, словотвірному, граматичному, стилістичному рівнях. Відзначено, що фемінітиви-гуцулізми є органічною складовою частиною базатої і барвистої гуцульської лексики та невід’ємним компонентом лексики сучасної української мови загалом. Вони постійно збагачують фемінікон української мови, надаючи йому оригінальності й неповторності.

Ключові слова: гуцульський діалект, фемінітиви-гуцулізми.

Фемінікон української мови на сучасному етапі представляють номінативні одиниці різних форм національної мови (літературної, діалектної, просторічної, жаргонної, професійної тощо). Основну ж її частину становлять загальноновживані, кодифіковані субстантиви зі значенням особи жіночої статі, використовувані у всіх стилях і жанрах української мови. Значно менше до неї входить рідковживаних загальних іменників-назв жінок – діалектних, жаргонних, просторічних та інших, що функціонують переважно в межах певного соціального чи географічного середовища людей і невідомі усьому загалу. Саме фемінітивам сучасної української літературної мови і віділено найбільше уваги в спеціальних працях [див. 2; 20; 24; 30] та загальних студіях [див. 19; 25; 28]. Тоді як до фемінітивів інших форм української національної мови науковці проявляють ще недостатнє зацікавлення. А насамперед це стосується діалектної мови, яка найбільшою мірою відображає специфіку певної території, містить залишки давніх мовноісторичних процесів, живить літературну форму різними мовними елементами і з глибоких доісторичних часів зберігає зокрема й чимало фемінітивів-діалектизмів. За І.І.Коваликом, діалектизми – це територіальні або соціальні відмінності даної мови в сфері різних її рівнів; суттєві властивості діалектизмів полягають не в їх наявності в літературній мові чи в мові художнього твору, а в їх відмінності на рівні місцевих чи соціальних говорів [18, 100].

Особливо показовим щодо використання фемінітивів є яскраво колоритний, лексично багатий гуцульський говір української мови [про дослідження Гуцульщини та її мови див. 6; 9; 16; 17; 23; 29]. Порівняно з іншими говорами української мови, він містить найбільшу кількість специфічних найменувань жінок і відображає найбільшою мірою їх розмаїття (семантичне, словотвірне, граматичне тощо) [напр., пор. фемінітиви ГГС, ОС, ШН]. До лексики цього говору входять загальноновживані фемінітиви і власне гуцулізми, як засвідчують переважно наукові праці (монографії, збірники статей, лексикографічні джерела тощо) і художні твори, що відображають мовні особливості гуцульського краю [див. список умов. скорочень]. Своєрідність гуцульського говору визначають саме власні гуцульські субстантиви зі значенням особи жіночої статі. Специфічними фемінітивами-гуцулізмами слід вважати власне гуцульські найменування жінок, гуцульські семантичні і структурні новотвори від загальноновживаних слів, гуцульські варіанти загальноновживаних назв, фемінітиви, що трапляються і в сусідніх говорах української мови. Основу гуцульських фемінітивів становлять власне фемінітиви-гуцулізми, що вказують на характерні риси жінок гуцульського краю, не властиві жінкам інших регіонів чи українській жінці загалом. Гуцульські новотвори від загальноновживаних слів

засвідчують, що для позначення жінок за різними ознаками в гуцульському мовленні залучалися фемінітиви із загального лексикону української мови. Гуцульські варіанти до загальновідомих фемінітивів підтверджують різноманітні специфічні особливості гуцульського мовлення (фонетичні, граматичні тощо). А фемінітиви, що трапляються в сусідніх з гуцульським говорах, є доказом того, що гуцульський діалект розвивається у тісному зв'язку з іншими говорами, може переймати риси інших регіонів і позичати свої. До того, ж фемінітиви-гуцулізми різні за походженням – питомі й запозичені. На їх еволюції великою мірою відобразилися доісторичні процеси (розселення, групування племен, формування суспільних відносин) й історичні процеси (проживання на території Галичини багатьох етнічних спільнот в різні періоди (поляків, німців, румунів, угорців, євреїв, татар, росіян) та близьке контактування з ними), що відбувалися на українській території. Через це сьогодні гуцульський фемінікон наповнений удосталь питомими словами (*бездітниця, газдиненька, ніхтолиця, пістунка, прошачка, русначка, служечка, убійниця*) й іншомовними (польського походження – *жовнірня, кобіта, майерка, ксендзова, мазурка, небішка, склепарька*, німецького – *флякорниця, швагрова, шельма, штольфа*, угорського – *бовтарька*, румунського – *бовгарька*, російського – *женщина, красавиця*, тюркського – *туркиня*, східнороманського – *нанашка*).

Репрезентантом гуцульського фемінікону й об'єднувальним компонентом для всіх фемінітивів-гуцулізмів є найменування *гуцулка*, що позначає жінку за проживанням в гуцульському краї. Воно самодостатнє в характеристиці жінок гуцульського регіону, оскільки одна тільки його вказівка на належність створює уявлення про жінок цієї частини України (про їх заняття, діяльність, поведінку, риси характеру тощо). Назва *гуцулка* походить від слова *гуцул* і належить сьогодні до загальноживаних номінацій, обростаючи щораз новими конотаціями (красива, сильна, вольова, рішуча і водночас розпусна, зрадлива, підступна), тоді як історія її починалася, ймовірно, з яскраво виражених діалектних особливостей. Походження слів *гуцули, гуцул, гуцулка* розкривають сьогодні багато наукових джерел, не даючи все ж однозначного трактування їх етимології [див. 5, 17–18; 7, 45–51; 14, II, 630; 15, 102]. Лінгвістичні дослідження беруть до уваги одночасно кілька версій походження даних слів або звертають увагу тільки на одну. Так, різні гіпотези щодо походження слів *гуцули, гуцул, гуцулка* наводить “Етимологічний словник української мови” за ред. О. С. Мельничука, вважаючи кожен із них непереконливою: від румунського слова *hot-ul* “злодій, розбійник, опришок”; від назви тюркського племені *уци*; від дієслова *кочувати* через форми **кочул, *гочул, *гуцул*; від дієслова *гуцати*; від

готського слова *guta* “гот” [14, II, 630]. На думку професора В. Грабовецького, іменник *гуцул* утворився від прізвиська і пізніше став назвою окремої етнографічної гілки українського народу; а вперше про гуцулів як історико-етнографічну групу відомо з XIX ст. [5, 18]. Через це, ймовірно, назву *гуцулка* та інші слова з основою *гуцул-*лексикографічні джерела подають лише з XIX ст., зокрема “Словарь української мови” за ред. Б. Грінченка – *гуцулка* “жителька Гуцульщини” [див. 26, I, 344], “Словник української мови” в 11-ти томах – *гуцулка* “жінка-гуцулка” [див. 27, II, 200].

Ідентифікаторами гуцульської жінки є чимало й інших фемінітивів, насамперед власне гуцульських найменувань. За значенням вони досить різноманітні, що зумовлює виділення на лексичному рівні окремих семантичних підгруп фемінітивів-гуцулізмів: назв жінок за магічними особливостями, напр.: *байльниця* “знахарка” (ГГС, 20), *босорка* “чаклунка” (ГГС, 28), *відьмачка* “ворожка” (МФ, 105), *воскарка* “знахарка” (ФТ, 220), *мольфарка* “чарівниця” (МФ, 213), *примівниця* “знахарка” (ВС, 48); назв жінок за міфологічними ознаками, напр.: *вовкунка* “жінка-вовкулака” (НС, 43), *лісна* “лісовиця” (ВС, 24), *літавиця* “спокусниця” (ЧТ, I, 325), *мамуна* “бісиця” (ГГС, 119), *осинавчиха* “чортиця” (ГГС, 141), назв жінок за господарською діяльністю, напр.: *бовташка* “крамарка” (ГГС, 27), *громадільниця* “нагромаджувачка” (ГД, 66), *майорка* “доярка на полонині” (ГГС, 118), *плетінниця* “плетільниця” (ВС, 180), *склепарька* “продавщиця” (ГГС, 171); назв жінок за соціальними функціями, станом, статусом, напр.: *анкаведистка* “жінка-службовець” (НС, 20), *зведениці* “покритка” (НС, 79), *професирка* “учителька” (ЧТ, I, 329), *сеніора* “сеньйора” (ФТ, 211), *фартушанка* “мішанка” (ЧТ, I, 331); назв жінок за національними і територіальними ознаками, напр.: *батчинка* “уродженка рівнини” (НС, 23), *березунка* “мешканка Березова” (НС, 24), *головчанка* “жителька Головів” (ВС, 173), *галиціянка* “галичанка” (ГГС, 51), *талійка* “італійка” (ГГС, 181); назв жінок за поведінкою, вчинками, напр.: *збиточниці* “бешкетниця” (ГГС, 80), *керинниці* “недбала робітниця” (ГГС, 89), *маркірантка* “ледарка” (ГГС, 119), *підлизачка* “підлабузниця” (ГГС, 149), *шняпавка* “повія” (ГД, 361); назв жінок за внутрішніми ознаками, характером, напр.: *бовваниці* “мовчазна жінка” (НС, 26), *гавкунка* “сварлива жінка” (НС, 47), *дзьобавка* “пліткарка” (ГД, 272), *кальвінка* “жорстока жінка” (ГГС, 89), *льопотуха* “балакуча жінка” (ГГС, 116); назв жінок за зовнішніми рисами, напр.: *білуні* “блондинка” (НС, 26), *каланниці* “неохайна жінка” (НС, 87), *красавичка* “красуня” (ФТ, 48), *мангалаяска* “чепуруня” (ГД, 303), *рудьоха* “руда жінка” (ГГС, 166); назв жінок за родинними зв'язками, напр.: *братаничка* “племінниця” (НС,

28), *мала* “дочка” (ЖВ, 31), *пасимниця* “пасербиця” (ГГС, 144), *свість* “сестра дружини” (ГГС, 168), *фіна* “хрещениця” (ГГС, 197); *назв жінок за стосунками*. напр.: *білявина* “кохана дівчина” (ГГС, 26), *джупиняса* “коханка” (ГГД, 272), *помаганниця* “помічниця” (ГГС, 154), *сестра* “кохана” (ФТ, 226); *назв жінок за фізіологічними ознаками*. напр.: *гаргіра* “великоросла жінка” (ГГД, 263), *небішка* “покійниця” (ЖВ, 38), *недужа* “хвора жінка” (ЧТ, II, 27), *рожениця* “породілля” (ГГС, 164); *назв жінок за віком*. напр.: *бабчина* “стара жінка” (ВС, 50), *верствачка* “ровесниця” (ЧТ, II, 200), *дівчинище* “дівчина” (ЧТ, II, 159), *шішнайтцятка* “шістнадцятирічна” (ГГС, 216); *назв жінок взагалі*. напр.: *баба* “жінка” (МФ, 10), *дівка* “жінка, зверт.” (МФ, 180), *кумка* “жінка” (ЧТ, I, 88), *чілідина* “жінка” (ЧТ, I, 46), *челідь* “жінка” (ВС, 143).

З лексичного погляду, крім семантичних груп, можна виділити й інші парадигматичні відношення між фемінітивами (синонімічні, антонімічні, родо-видові), що об'єднують власні гуцульські фемінітиви із загальноживаними фемінітивами у специфічних функціях та відображають різні смислові відношення між ними. Наприклад, *синонімічні зв'язки* простежуються між словами в рядах *баба* “знахарка” (ГГС, 19), *бабуся* “ворожка” (ФТ, 164), *баля* “знахарка” (ГГС, 20), *босорканя* “чаклунка” (ГГС, 28), *воскарочка* “знахарка” (ФТ, 209), *гадерка* “знахарка” (ГГС, 43), *папирулька* “ворожка” (ГГС, 144), *чинаторка* “чарівниця” (ГГД, 351); *бідолашна* “нявка” (ВС, 39), *білотка* “літавиця” (ГД, 21), *діва* “літавиця” (ГД, 21), *дівчата* “лісові русалки” (ВС, 24), *зрадниця* “лісова русалка” (ВС, 39), *посестра* “нявка” (ВС, 39); *вівчарька*, *баранячка*, *бараничка* “пастушка” (ЯТ, 65), *скотарька* “пастушка” (ЯТ, 68), *волярька*, *воловарька*, *телетниця* “пастушка” (ЯТ, 71); *дівулиця* “дівчина” (МЖ, 14), *дівче* “дівчина” (ЧТ, II, 159), *дівчитка* “дівчата” (ЖВ, 10-11), *дівчьи* “дівчина-підліток” (НС, 63), *панночка* “дівчина” (ЧТ, II, 73). Невеликою мірою встановлюються *родо-видові зв'язки* між фемінітивами, напр.: *дівч'єта* “дочки” (ЖВ, 31) – *копилиця* “нешлюбна дочка” (ГГС, 20), *первачка* “перша дочка” (ГГС, 145), *одиниця* “єдина дочка в сімі” (ГГС, 138); *жіночка* “дружина” (ВС, 159) – *жовнярка* “дружина жовняра” (ФТ, 338), *попадъи* “дружина священика” (ЛМ, 114), *коновкариха* “дружина коновкаря” (ЧТ, I, 114); *шельма* “погана жінка” (МС, 90) – *гавкунци* “сварлива жінка, обр.” (НС, 47), *дурньоха* “нерозумна жінка” (ГГС, 65), *крутарка* “шахрайка” (ГГС, 106), *льопа* “пліткарка” (ГГС, 116), *льоха* “ледарка, зруб.” (ГГС, 116), *мантелєпа* “байдужа жінка” (МЖ, 27), *нехлюя* “неакуратна жінка” (МН, 110), *пустачка* “пуста жінка” (ЧТ, II, 202), *фіфачка* “легковажна дівчина, зневажл.” (ГГС, 197), *шмата* “негідниця, лайл.” (ГГС, 217). А ще менше поширені *антонімічні відношення* між фемінітивами, напр.: *віддана* “заміжня жінка” (НС, 37) – *нивіддана* “незаміжня

жінка” (ГГС, 132), *газдині* “порядна жінка” (НС, 56) – *киринниця* “нехлюйна жінка” (ГГД, 297), *штрамачка* “акуратна жінка” (ГГС, 221) – *фльойда* “неохайна жінка” (НС, 87), *біданка* “бідна жінка” (МС, 129) – *дукарка* “багата жінка” (ГГС, 64). Загалом семантика фемінітивів-гуцулізмів є найбільш яскравим виразником специфіки гуцульського мовлення, а також стилю життя гуцульських жінок. Вона відображає нетипові для українських жінок заняття, ознаки, дії (ворожіння, чаклування, прядіння, вишивання, випасання й доглядання тварин тощо). Однак дедалі частіше гуцульське мовлення і саме життя гуцульських жінок зазнає окультурення, піддається європеїзації, як і все українське суспільство, у зв'язку з чим гуцульські фемінітиви входять до загального вжитку (*вишивальниця*, *ткаля*, *русалка*, *мавка*, *ворожка*, *чарівниця*, *гуцулка* тощо) або поступово виходять зі щоденного спілкування корінних жителів Гуцульщини.

Особливості фемінітивів-гуцулізмів відображені невеликою мірою і на фонетичному, словотвірному, морфологічному рівнях. Так, з *фонетичного боку* слід виділити такі ознаки гуцульських фемінітивів, як перехід звука [а] в [е], [и], [і] після м'яких приголосних, напр.: *дівче* “дівчина” (МН, 125), *єзикачка* “язикачка” (ГГС, 66), *кнегиня* “наречена” (ВС, 62), *книгиня*, *кнігині* “наречена” (ГГС, 97), *дойльниц'є* “доярка” (ЖВ, 45); відсутність гармонійної асиміляції голосних, напр.: *богачка* “багачка” (ВС, 158), *гоцулка* “гуцулка” (НС, 55); наявність акання, напр.: *басарабка* “молдаванка” (НС, 23), *маскалька* “росіянка” (ГГС, 120); збереження м'якості звука [р] у кінці складу і слова, напр.: *бовгарька* “жінка-пастух” (ГГС, 27), *дохторька* “лікарка” (НС, 64), *стрижарька* “жінка, яка стриже овець” (ГС, 197), *хатарька* “жінка, яка любить ходити по хатах” (ГГС, 201); депалаталізація і роздільна вимова звука [р], напр.: *гір'єнка* “горянка” (ГГС, 45); поширення м'яких шиплячих приголосних, напр.: *внучька* “внучка” (ЧТ, I, 84), *дівчьица* “дівчата” (ЛМ, 98), *покійничька* “покійниця” (ЧТ, I, 65); поява звука [г] замість звуків [д], [г], напр.: *півка* “дівчина” (НС, 57), *гівірька* “діверка” (НС, 57), *господиня* “господиня” (ГГД, 269), *челіть* “жінки” (ГГС, 210); вимова твердого звука [ц] перед [а] в кінці слів, напр.: *данцівниця* “танцюристка” (ГГС, 55), *служниця* “наймищка” (ГГД, 339), *устидниця* “безсоромниця” (ГГС, 193); зміна сполучень [л'н] на [н], [нн], напр.: *голосінниця* “голосільниця” (ЧТ, I, 159), *чередінниця* “чарівниця” (ВС, 57). Зі *словотвірного погляду* виділяються такі ознаки фемінітивів-гуцулізмів, як поява специфічних дериватів, напр.: *бахуриці* “дівчина, подібна на хлопця” (НС, 23), *буніка* “бабуня” (ГГД, 254), *люб'єтка* “лоба жінка” (ЧТ, II, 94), *нишпорка* “жінка, яка шукає щось” (МЩ, 183); вживання синонімічних афіксів, напр.: *байстриня* “нешлюбна дочка” і *байстручка* “нешлюбна дочка” (ГГС, 20);

використання стилістично нейтральних і маркованих дериватів, напр.: *жінка* “жінка” (ГГД, 276), *жона* “жінка” (ФТ, 327), *жіночка* “жінка” (ВС, 114). З *морфологічного боку* помітними є вживання закінчення *-і* замість *-я* в кінці слів, найчастіше після *ц*, напр.: *версниця* “ровесниця” (ГГС, 35), *зведениця* “покритка” (ЛМ, 101), *зовиця* “сестра чоловіка” (НС, 82), *нічниця* “жінка, яка забирає сон” (ХГ, 135); закінчення *-ов*, *-ев* замість *-ою*, *-ею* в орудному відмінку однини, напр.: *сестров*, *газдинев*, *старостихов*, *молодицев* (ЖВ, 17, 30, 59). Таке розмаїття форм забезпечує функціонування цілих варіативних рядів найменувань жінок у гуцульському мовленні, напр.: *андженірка* “інженерка” (ГГС, 17), *анджінірка* “інженерка” (НС, 20); *браля* “вибирачка коноплі, льону” (ГГС, 29), *бралі* “вибирачка коноплі, льону, картоплі” (НС, 28); *фіна* “похресниця” (ГГД, 351), *філина* “похресниця” (ЛМ, 123), *фіна* “похресниця” (ГГС, 197); *челідина*, *челідина*, *члїдина*, *чїлїдина* “жінка” (ГГС, 209-210); *стригарька*, *стригалька*, *стрижачка*, *стрижалька* “жінка, яка стриже овець” (ГС, 197). Однак така варіативність чимраз більше нівелюється, усувається шляхом творення літературних форм і простежується сьогодні переважно в мовленні корінних гуцульських довгожителів.

Гуцульський діалект розвивається в близькому сусідстві з іншими західними говорами української мови (покутським, бойківським, надністрянським, лемківським), тому його мовні елементи чи їх відповідники часто трапляються в інших говорах, і навіть виділяються мовні риси, спільні для всіх західних говорів української мови [див. 15, 79—114]. Це стосується й фемінітивів-гуцулізмів. Одні з них зафіксовані лише в гуцульському говорі, напр.: *байльниця* “знахарка”, *віжпунка* “жінка, яка передбачає майбутнє” (ХГ, 33, 63). Інші мають відповідники в сусідніх говорах, напр., співвідносними до гуцульського слова *байля* є бойківська назва *байла* “віщунка” (ОС, I, 41), до гуцульського іменника *майорка* – бойківська лексема *маюрничка* “доярка” (ОС, I, 435), до гуцульського слова *чередінниця* “чаклунка” – бойківська назва *віддояниця* “чаклунка” (ОС, I, 120). А деякі цілком відповідають аналогічним фемінітивам інших говорів, напр.: *мольфарка* – з буковинського говору (МГ, 129), *відданиця* – з бойківського (ОС, I, 119), надністрянського (ШН, 73). Але визначення спільних і відмінних рис у фемініконі західних діалектів стає все далі важчим, бо говори поступово втрачають свої самотні риси і наближаються до літературної форми. Та, незважаючи на складний історичний розвиток, активне насаджування чужих мов у різні історичні періоди, говори західноукраїнського регіону ще досить міцно утримують власні спільні специфічні мовні особливості і відмінні між окремими говорами.

Гуцульський діалект – це багате й цінне джерело живлення сучасної української літературної різноманітними мовними елементами, скарбниця давніх реліктових та існуючих у діалектній мові власне українських мовних явищ, історико-етнографічний український регіон, що відображає високу національну самосвідомість, глибоке вкоріння рідної мови й культури в душу українців. А гуцульський фемінікон є яскравим прикладом краси, самотності, невичерпності діалектної мови і важливою складовою у представленні загалом фемінікону української мови на тлі слов'янського мовознавства.

Список умовних скорочень

- ВС – Влад М. М. Стрітенне: книжка гуцул. звичаїв і вірувань / Марія Влад; ред. П. Л. Швець. — К.: Вид-во “Укр. письменник”, 1992. — 224 с.
- ГГД – Гуцульські говірки: лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження / [ред. кол.: Я. Закревська (відп. ред.), П. Гриценко, Л. Коць-Григорук та ін.]. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. — С. 245-364.
- ГГС – Гуцульські говірки: короткий словник / відповід. ред. Я. Закревська; уклад.: Г. Гузар, Я. Закревська, У. Єдлінська, В. Зеленчук, Н. Хобзей. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. — 232 с.
- ГД – Герасим'юк В. Д. Діти трепети: поезії / Василь Герасим'юк. — К.: Вид-во “Молодь”, 1991. — 128 с.
- ГС – Грицак М. Скарби гуцульського говору: Росішка (вівчарство у текстах) / Микола Грицак. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. — 320 с. — (Серія “Діалектологічна скриня”).
- ЖВ – Жегуц І. Вибрані тексти з гуцульського говору в Закарпатті / Іван Жегуц, вид. — Мюнхен, 2001. — 88 с.
- ЛМ – Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району) / Микола Лесюк. — Івано-Франківськ: Вид-во “Нова зоря”, 2008. — 328 с.
- МЖ – Матіос М. Життя коротке. Книга прози / Марія Матіос. — Львів: Кальварія, 2001. — 236 с.
- МН – Матіос М. Нація / Марія Матіос; вид. четверте, доповнене. — Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2007. — 256 с.
- МС – Матіос М. Солодка Даруся / Марія Матіос; вид. третє. — Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2005. — 176 с.
- МГ – Мельничук Т. Твори в трьох томах / Тарас Мельничук. — Коломия: Видавничо-поліграф. тов-во “Вік”, 2003. — Т. I. — 256 с.; 2003. — Т. II. — 256 с.; 2006. — Т. III. — Кн. I. — 496 с.; 2007. — Т. III. — Кн. 2. — 344 с.
- МФ – Матіос М. Фуршет / Фуршет від Марії Матіос. — Львів: Кальварія, 2002. — 338 с.
- МЩ – Матіос М. Щоденник страченої. Психологічна розвідка / Марія Матіос. — Львів: ЛА «ПІРАМІДА», 2005. — 192 с.
- НС – Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови / Микола Негрич. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. — 224 с. — (Серія “Діалектологічна скриня”).
- ОС – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок / М. Й. Онишкевич; ред. кол.: Г. М. Гнатюк, П. Ю. Гриценко, І. Г. Матвіяс (відп. ред.) та ін. — К.: Наук. думка, 1984. — Ч. I. — 496 с.; Ч. II. — 516 с.
- ФТ – Федькович Ю. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Листи / Юрій Федькович;

- ред. кол.: І. О. Дзеверін (голова), М. П. Бажан, О. Т. Гончар, Ю. Е. Григор'єв та ін. — К.: Наук. думка, 1985. — 576 с.
- XГ** — Хобзей Н. Гуцульська міфологія: етнолінгвістичний словник / Наталя Хобзей. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. — 216 с.
- ЧТ** — Черемшина М. Твори в двох томах / Марко Черемшина, ред. кол.: О. Є. Засенко (голова), О. В. Мишанич, Ф. П. Погребенник. — К.: Наукова думка, 1974. — Т. I. — 336 с.; Т. II. — 304 с.
- ШН** — Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. — 288 с. — (Серія "Діалектологічна скриня").
- ЯТ** — Ястремська Т. Традиційне гуцульське пастухування / Ястремська Тетяна. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. — 424 с. — (Серія "Діалектологічна скриня").
- Бігусяк М. В. 3 лексика родильного обряду у гуцульських говірках // Український діалектологічний збірник: Книга 3. Пам'яті Тетяни Назарової / упоряд., ред., передм. П. Ю. Гриценка; редкол.: П. Ю. Гриценко (відп. ред.) та ін. — К.: Довіра, 1997. — С. 293—301.
 - Брус М. П. Становлення лінгвальної категорії жіночості / Марія Брус // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія. — Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006. — Вип. XI—XII. — С. 39—48.
 - Вільперт Христіане. Німецькі запозичення в гуцульських говірках / Христіане Вільперт // Діалектологічні студії I. Мова в часі і просторі / [відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей]. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. — С. 282—290.
 - Голянич М. Специфіка лексики вірувань гуцулів / М. Голянич // Гуцульщина: перспективи її соціально-економічного і духовного розвитку в незалежній Україні: матеріали наук. конф. Першого світового конгресу гуцулів в Івано-Франківську 17-18 серпня 1993 р. / Ред. кол.: П. Арсенич, Л. Вардзарук, В. Грабовецький, В. Кононенко (голова редкол.) та ін. — Івано-Франківськ—Коломия: Коломийська друкарня ім. Шухевича, 1994. — С. 110—111.
 - Грабовецький В. Про походження назв «гуцул» і «Гуцульщина» / В. Грабовецький // Гуцульщина: перспективи її соціально-економічного і духовного розвитку в незалежній Україні: матеріали наук. конф. Першого світового конгресу гуцулів в Івано-Франківську 17-18 серпня 1993 р. / Ред. кол.: П. Арсенич, Л. Вардзарук, В. Грабовецький, В. Кононенко (голова редкол.) та ін. — Івано-Франківськ—Коломия: Коломийська друкарня ім. Шухевича, 1994. — С. 17—18.
 - Гуцульські говірки: лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження / [ред. кол.: Я. Закревська (відп. ред.), П. Гриценко, Л. Коць-Григоруку та ін.]. — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. — 368 с.
 - Гуцульщина: історико-етнографічне дослідження / [Ред. кол.: Ю. Г. Гошко (відпов. ред.), П. М. Жолтовський, Р. Ф. Кирчів, М. І. Моздир, Р. В. Захарчук-Чугай]. — К.: Наук. думка, 1987. — С. 45—56.
 - Гуцульщина: короткий довідник / ред. кол.: П. Лосюк (голова редкол.), Ю. Боєчко, М. Городенко, І. Зеленчук та ін. — Снятин: "Прут Принт", 2002. — С. 5-11.
 - Гуцульщина: лінгвістичні етуди / АН України. Інститут суспільних наук; ред. кол.: Я. Закревська (відп. ред.), У. Єдліńska, Р. Керста, В. Черняк. — К.: Наук. думка, 1991. — 308 с.
 - Гуцульщина: перспективи її соціально-економічного і духовного розвитку в незалежній Україні: матеріали наук. конф. Першого світового конгресу гуцулів в Івано-Франківську 17-18 серпня 1993 р. / Ред. кол.: П. Арсенич, Л. Вардзарук, В. Грабовецький, В. Кононенко (голова редкол.) та ін. — Івано-Франківськ—Коломия: Коломийська друкарня ім. Шухевича, 1994. — С. 24—26.
 - Етимологічний словник української мови: у 7 т. / [ред. кол.: О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін.]. — К.: Наук. думка, 1982 — 1982. — Т. I. — 631 с.; 1985. — Т. II. — 570 с.; 1989. — Т. III. — 549 с.; 2004. — Т. IV. — 656 с.; 2006. — Т. V. — 704 с.
 - Етнос. Соціум. Культура: регіональний аспект: монографія / В. В. Грещук, І. І. Кононенко, М. П. Лесюк, М. І. Паньків, М. Д. Романюк, С. І. Хороб та ін. — Київ—Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2006. — С. 16—22, 56—58, 79—96.
 - Жилко Ф. Т. Нарис з діалектології української мови / Ф. Т. Жилко. — вид. друге (перероблене). — К.: Рад. школа, 1966. — С. 225—230.
 - Кобилянський Б. В. Діалект і літературна мова / Б. В. Кобилянський. — К.: Радян. школа, 1960. — 276 с.
 - Ковалик І. І. Взаємодія української літературної мови і територіальних діалектів у іменниковому словотворі / І. І. Ковалик // Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами: зб. наук. праць / ред. кол.: М. А. Жовтобрюх (відп. ред.), І. Р. Вихованець, Н. Й. Марчук, І. Г. Матвійс, Т. В. Назарова. — К.: Наук. думка, 1977. — С. 96—107.
 - Ковалик І. І. Питання іменникового словотвору в східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами: до IV Міжнародного з'їзду славистів / І. І. Ковалик. — Львів: Вид-во Львівського університету, 1958. — 156 с.
 - Ковалик І. І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами / І. І. Ковалик // Питання українського мовознавства. — Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1962. — Кн. 5. — С. 3—34.
 - Кононенко В. І. Гуцульські мовні елементи в художньому тексті // Кононенко В. І. Мова. Культура. Стиль: зб. статей. — Київ—Івано-Франківськ: "Плай", 2002. — С. 316—320.
 - Лесюк М. П. Історична зумовленість гуцульських діалектних форм / М. Лесюк // Гуцульщина: перспективи її соціально-економічного і духовного розвитку в незалежній Україні: матеріали наук. конф.

- Першого світового конгресу гуцулів в Івано-Франківську 17-18 серпня 1993 р. / Ред. кол. : П. Арсенич, Л. Вардзарук, В. Грабовецький, В. Кононенко (голова редкол.) та ін. — Івано-Франківськ—Коломия : Коломийська друкарня ім. Шухевича, 1994 — С. 108—110.
23. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори / І. Г. Матвіяс ; відп. ред. П. Ю. Гриценко. — К. : Наукова думка, 1990. — С. 83—87.
 24. Пузиренко Я. В. Агентивно-професійні назви осіб жіночої статі в лексикографічному описі та узусі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Пузиренко Ярина Василівна. — К., 2005. — 21 с.
 25. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О. А. Стишов. — 2-е вид., перероб. — К. : «Пугач», 2005. — С. 15, 63, 105, 129, 131, 338-387.
 26. Словарь української мови / упоряд. : Б. Грінченко. — фотомеханічне перевидання 1907–1909 рр. — К. : Вид-во АН УРСР, 1958. — Т. I. — С. 344.
 27. Словник української мови / ред. кол. : І. К. Білодід (голова), А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. Й. Горещький, Л. Л. Гумецька та ін. — К. : Наук. думка, 1971. — Т. II. — С. 200.
 28. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда ; відпов. ред. В. М. Русанівський. — К. : Наук. думка, 1969. — С. 42—52.
 29. Українська мова. Енциклопедія / Редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. — 3-є вид., зі змін. і доп. — К. : Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2007 — С. 129—130.
 30. Фекета І. І. Жіночі особові назви в українській мові. (Творення і вживання) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Фекета І. І. — Ужгород, 1968. — 369 с.

The article presents and analyses nearly all the feminitives of Hutsul vernacular of the Ukrainian language. They are examined on semantic, phonetic, morphological, grammatical and stylistic levels. It is stated that feminitives-Hutsulisms are part and parcel of the rich and colourful Hutsul vocabulary, and an indispensable component of modern Ukrainian lexicon as a whole. They constantly enrich the feminicon of the Ukrainian language and make it more peculiar and unique.

Key words: Hutsul vernacular, feminitives-Hutsulisms.

УДК 81'373:7.024.4

Ірина Зінченко

ББК 81.2 Ук

НАРОДНІ НАЗВИ ВИШИВАЛЬНОГО РЕМЕСЛА

(до проблеми укладання Словника ремесел)

Стаття присвячена актуальній проблемі сучасної діалектної лексикографії – укладання Словника народних ремесел, вишивального зокрема. Одним з етапів запланованої роботи є спроба простежити, яким чином і наскільки повно лексика вишивання відбита у Словнику “живої мови” Б. Грінченка та діалектних словниках. Для більш ґрунтовного аналізу вишивальних номенів здійснено “вибірку” із Етимологічного словника української мови. Проаналізовано назви матеріалів, на яких і за допомогою яких вишивають.

Ключові слова: народні ремесла, вишивання, назви матеріалів.

Увагу дослідників різних сфер традиційно-побутової культури все частіше привертають питання вивчення давніх видів ремесел (зокрема гончарства, ковальства, ткацтва, вишивання тощо) як феномену духовної культури. Розуміння того, що в народній свідомості будь-яке ремесло є джерелом натхнення й творчості, своєрідним уявленням про зовнішній світ, віддзеркаленням звичаїв, поведінки та вчинків, послужило стимулом для збору й вивчення безлічних витворів талановитих умільців.

Дослідники-етнографи нараховують понад 70 різновидів промислів, з яких більша частина – художні. На сьогодні, на жаль, деякі з них втрачені, як і назви для їх позначення, які могли б стати окрасою регіональних словників, а тим більше – спеціальних, професійних, яких так бракує для навчального процесу в художніх коледжах та училищах.

Нема сумніву, що слід відроджувати й розвивати кращі традиції художніх ремесел. Водночас дозбирувати й створювати лексичні набутки кожного з них.

У цьому процесі відповідальну роль повинні взяти на себе дослідники народної культури, особливо тієї, що знаходиться на стику суміжних наук, наприклад, етнографії й діалектології чи нової, що недавно виникла, етнолінгвістики. Творчий розвиток народних ремесел та їх відображення у відповідних словниках – важливе завдання дослідників народної культури, зокрема кожного з нас.

Сучасний стан розвитку вказаних наук актуалізує підготовку зведеного словника чи енциклопедії народних ремесел як складової частини традиційної народної культури. Зауважимо, що вже укладено ряд профільних словників традиційної народної культури українців, зокрема Словник гончарства (автор О. Пошивайло), Словник народного одягу (К. Матейко), Словник деревообробки (Є. Шевченко), Словник тканини і ткацтва (Є. Шевченко), Словник народного польського календаря (С. Толстая). За своїми засадами, прийомами опрацювання матеріалу ці словники різняться між собою, хоч не можна не помітити спільної для них риси – реалізації в цих словниках прагнення їх авторів до повноти фіксації матеріалу, до збереження важливої для історії української культури вихідної мовної та етнографічної інформації.

Саме на створення у майбутньому зведеного Словника народних ремесел націлена наша робота. Одним з етапів запланованої роботи є спроба простежити, яким чином і наскільки повно лексика вишивального ремесла відбита у Словнику живої мови Б. Грінченка та діалектних словниках. Для більш ґрунтовного аналізу вишивальних номенів